

Надія Василівна Кудикіна,

доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник
Інституту педагогіки НАПН України, м. Київ

Людмила Віталіївна Романенко,

старший викладач кафедри початкової освіти та методик природничо-
математичних дисциплін Педагогічного інституту Київського
університету імені Бориса Грінченка

ОБГРУНТУВАННЯ МЕТОДИКИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ІНТЕРЕСУ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА

В статті обґрунтовано методика формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників аграрного виробництва як системно об'єднану сукупність взаємопов'язаних компонентів педагогічної діяльності викладачів та майстрів виробничого навчання професійно-технічного навчального закладу аграрного профілю.

***Ключові слова:** професійний інтерес, методика формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників, структура методики.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. У Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 роки [2] наголошено, що метою державної політики є створення умов для розвитку особистості і творчої самореалізації кожного громадянина України. При цьому серед пріоритетних напрямів політики країни визначається розвиток професійно-технічної освіти, шляхом якої держава повинна забезпечувати підготовку кваліфікованих кадрів, здатних до творчої праці, професійного розвитку, конкурентоспроможних на ринку праці.

Підготовка кваліфікованих робітників вимагає здійснення наукових досліджень, які сприяють розвитку професійно-технічної освіти відповідно до поставлених сучасними реаліями вимог.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опираються автори. Теоретичний аналіз літературних джерел довів, що проблема формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах аграрного профілю знайшла певне відображення у вітчизняній та зарубіжній літературі. Так, вітчизняні вчені: Л. Аврамчук, Р. Гарбич, Л. Головка, С. Заскалета, В. Лозовецька, П. Лузан, В. Манько, В. Свистун, Т. Тхоржевська та інші, досліджуючи загальні проблеми, пов'язані з підготовкою молоді до роботи в аграрному виробництві, підкреслюють особливу роль навчально-виробничої діяльності у процесі формування професійного інтересу. Зарубіжний досвід формування інтересу учнівської молоді до трудової діяльності розкрито в дослідженнях А. Деркач, О. Зайцев, С. Крягжде, К. Мікульскі, М. Цурек та ін.

Проблема визначення оптимальних педагогічних умов формування професійних інтересів учнів професійно-технічних навчальних закладів (далі – ПТНЗ) аграрного профілю розвивається на ґрунті досліджень, спрямованих на розбудову в Україні професійно-технічної освіти. У дослідженнях М. Агапова, Р. Гарбич, Н. Кудикіної, Н. Ничкало, Н. Пасічник, В. Римкявичене доведено, що результативність формування професійного інтересу учнів професійно-технічних навчальних закладів прямо залежить від їхньої навчально-виробничої діяльності. Проте на сьогодні недостатньо розроблена проблема методики формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у навчально-виробничому процесі професійно-технічних навчальних закладів аграрного профілю.

Таким чином виникає суперечність між високою суспільною потребою формування професійних інтересів у майбутніх кваліфікованих робітників аграрної галузі та недостатньою готовністю педагогічних кадрів до її

забезпечення. Необхідність зазначеної суперечності визначає актуальність теми статті, **метою** якої є обґрунтування методики формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників аграрного виробництва.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття «методика» є похідним від терміну «метод». Метод (від грець. μέθοδος – шлях пізнання, дослідження та розглядається як системно об'єднана сукупність кроків, дій, способів діяльності, які необхідно здійснити для розв'язання певного завдання, спрямованого на досягнення конкретної мети.

Аналіз теоретичних джерел на педагогічній практиці закладів професійно-технічної освіти довів, що структурно методика формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах аграрного профілю розглядається як низка взаємопов'язаних та взаємозалежних компонентів, до яких належать:

- принципи, об'єктивні закони та закономірності педагогічної діяльності що впливають на формування професійного інтересу майбутніх аграріїв;
- основна мета та конкретні цілі (навчальні, розвивальні, виховні), що спрямовані на досягнення поставленої мети;
- зміст професійно-технічної освіти як основний чинник формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю;
- засоби навчально-виробничого процесу, за допомогою яких реалізується зміст професійно-технічної освіти;
- форма організації навчально-виробничої діяльності як процесуальної основи формування професійного інтересу;
- методи, прийоми, педагогічні технології реалізації поставленої цілі;
- форми та засоби контролю за реалізацією мети або досягненням конкретних цілей.

Принципи методики формування професійного інтересу майбутніх аграріїв тісно пов'язані із принципами професійно-технічної освіти. Вони розглядаються як основні правила, вимоги до організації навчально-

виробничого процесу, які впливають із закономірностей процесу професійної підготовки. Згідно із виокремленими принципами визначаються мета, завдання зміст, засоби, форми, методи та прийоми формування професійного інтересу.

На нашу думку, методичну діяльність педагогів ПТНЗ з формування професійних інтересів майбутніх аграріїв, необхідно проектувати і здійснювати на підґрунті основних принципів гуманістичної професійної освіти, зокрема: гуманізму, індивідуалізації, культуровідповідності, принципу співробітництва, відкритості професійно-технічної освіти, її регіоналізації, неперервності загального й професійного розвитку особистості.

В методичному забезпеченні професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного виробництва необхідно враховувати *об'єктивні закони та закономірності*, котрі, впливають і на формування їхнього професійного інтересу. Зокрема, провідний – *закон соціальної обумовленості цілей, змісту і методів навчання*, котрий розкриває об'єктивний процес визначального впливу суспільних відносин, соціального устрою на формування всіх елементів виховання і навчання. У професійно-технічній освіті цей закон має свою конкретизацію, він сформульований Н. Кудикіною і відомий як *об'єктивний закон взаємозв'язку професійно-технічної освіти з актуальним станом виробництва, ринку праці та професійної педагогіки*. [1]. Це об'єктивний закон, який визначає характер взаємозв'язку змісту професійно-технічної освіти з виробництвом і особливостями ринку праці та професійної підготовки в усіх соціально-економічних умовах та історичних формаціях.

Інша складова методики формування професійного інтересу кваліфікованих робітників майбутніх аграріїв – компонент мети. *Мета* в освіті розуміється як усвідомлений образ бажаного результату, на досягнення якого спрямовано дії людини. Зазначимо, що мета формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників для аграрного виробництва якнайтісніше пов'язана з основною метою професійної освіти, якою є загальний і професійний розвиток особистості, її становлення як професіонала.

Для досягнення мети людина передбачає і прогнозує *ціль* своєї діяльності, способом відображення яких є планування. Ціль визначає дію, вона забезпечує досягнення мети. Дійовим механізмом досягнення мети діяльності є побудова ієрархії і часової послідовності цілей. [4, с. 227] Нами доведено, мета формування професійного інтересу учнів ПТНЗ аграрного профілю реалізується низкою ієрархічно вибудованих цілей професійної підготовки., які відображаються у робочих навчальних планах, робочих навчальних програмах з навчальних предметів та професійно-практичної підготовки, поурочно-тематичних планах з навчальних предметів планах виробничого навчання навчальних груп на місяць; планах навчально-виробничої діяльності на півріччя; планах занять (уроків).

Розглядаючи *змістову складову* методики експериментальної методики формування професійного інтересу майбутніх аграріїв потрібно враховувати такі загальні закономірності, як зв'язок змісту освіти з навчанням (зміст освіти – головний засіб цілеспрямованого навчання професії); за своїм характером ця категорія є історичною, бо навчальний зміст професійної підготовки аграріїв визначається на основі вимог суспільства до підготовки конкретного покоління до життя в соціумі; своєрідним є співвідношення у змісті професійно-технічної освіти потреб суспільства й особистості (у змісті професійної підготовки враховуються не лише актуальні й перспективні потреби суспільства, а й освітні запити окремих учнів ПТНЗ); щодо сутності цієї дефініції, то у більшості наукових джерел зміст освіти характеризується як система знань, умінь і навичок, оволодіння якими забезпечує особистісний розвиток суб'єктів навчання.

Як засвідчив аналіз методики формування професійного інтересу майбутніх аграріїв, змістовий аспект цієї проблеми реалізується у нероздільній єдності з процесом професійної підготовки [3] та здійснюється в трьох основних напрямках, а саме: «Теоретична підготовка» передбачає заходи щодо вдосконалення організації та методики викладання теоретичних навчальних предметів, пошуків найбільш ефективних і оптимальних методів навчання,

розробки дидактичних матеріалів для комплексного методичного забезпечення занять (уроків). «Професійно-практична підготовка» спрямовується на забезпечення і вдосконалення організації виробничого навчання та виробничої практики, розробки відповідних планів, дидактичних матеріалів для комплексного методичного забезпечення занять (уроків), підбір навчально-виробничих робіт тощо. «Виховна робота» передбачає заходи, спрямовані на поєднання навчання з різними напрямками виховання, розвитком творчих здібностей і талантів учнів та їх діяльності за інтересами.

У процесі розробки методики формування професійного інтересу майбутніх аграріїв враховано, що навчально-методичними *документами*, в яких відображено зміст професійної підготовки кваліфікованих робітників аграрного профілю в ПТНЗ, є низка планів та інших документів організаційного характеру: робочі навчальні плани за досліджуваною професією для певного ступеня професійно-технічної освіти; робочі навчальні програми з навчальних предметів та професійно-практичної підготовки, що передбачені робочими навчальними планами; поурочно-тематичні плани з навчальних предметів; перелік навчально-виробничих робіт з професії на семестр чи курс навчання; плани виробничого навчання навчальних груп на місяць; плани навчально-виробничої діяльності на півріччя; плани занять (уроків); розклад занять.

Зміст освіти з підготовки у професійно-технічних навчальних закладах кваліфікованих робітників аграрного профілю базується на Законі України «Про освіту», Законі України «Про професійно-технічну освіту», державних стандартах професійної освіти, інших актах законодавства України з питань освіти.

Суттєвим компонентом методики формування професійних інтересів майбутніх кваліфікованих робітників аграрної галузі виробництва є *засоби* навчально-виробничого процесу, за допомогою яких реалізується зміст професійно-технічної освіти. В теорії та методиці професійної освіти засоби навчання – це матеріальні й природні об'єкти, а також штучно створені людиною знаряддя, які використовуються в навчально-виробничому процесі

для досягнення визначених освітніх цілей. В методиці формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників-аграріїв засобами навчання в ПТНЗ ми вважаємо педагогічно організоване наповнення (інструменти, обладнання, матеріали, знаряддя праці кваліфікованих робітників аграрного виробництва, сільсько-господарська техніка та ін.) навчальних кабінетів, лабораторій, навчально-виробничих майстерень, сільськогосподарських ділянок, полігонів, автодромів, трактородромів, базових сільсько-господарських підприємств тощо.

Використовуючи засоби навчання під викладачів та керівництвом майстрів виробничого навчання учні ПТНЗ послідовно закріплюють одержані первинні професійні уміння та навички, навчаються використовувати сучасну техніку, механізми та інструменти, що сприяє формуванню їх професійних інтересів.

У досліджуваній нами методиці *організаційні форми* становлення та розвитку професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників в ПТНЗ аграрного профілю поділяються на дві групи, одні і з них використовуються переважно у процесі теоретичної підготовки, інші – під час професійно-практичної підготовки.

До форм організації теоретичної підготовки у процесі дослідження віднесено: різні типи уроків, лекції, теоретичні семінари, практичні семінари, лабораторно-практичні заняття тощо; індивідуальне заняття учнів; консультації; виконання учнями індивідуальних завдань (реферат, розрахункова робота, навчальний проект тощо); навчальні екскурсії; інші форми організації теоретичного навчання.

В методиці формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю як основні форми організації професійно-практичної підготовки використовуються: уроки виробничого навчання у ПТНЗ; уроки виробничого навчання на підприємствах аграрного виробництва; виробнича практика на робочих місцях на виробництві; переддипломна

практика на виробництві та інші традиційні форми професійно-практичної підготовки.

У процесі формування професійного інтересу методично важливим фактором є час, який відводиться для реалізації конкретних організаційних форм навчально-виробничої діяльності учнів ПТНЗ. Відповідно до нормативних документів, він визначається обліковими одиницями часу, передбаченого для виконання навчальних програм професійно-технічної освіти. Обліковими одиницями навчального часу є: академічна година тривалістю 45 хвилин; урок виробничого навчання, тривалість якого не перевищує 6 академічних годин; навчальний день, тривалість якого не перевищує 8 академічних годин; навчальний тиждень, тривалість якого не перевищує 36 академічних годин; навчальний семестр, тривалість якого визначається навчальним планом; навчальний рік, тривалість якого не перевищує 40 навчальних тижнів.

Навчальний (робочий) час учня ПТНЗ в період проходження виробничої та переддипломної практики встановлюється залежно від режиму роботи підприємства згідно з законодавством України. Відвідування занять в ПТНЗ учнями є обов'язковим.

В методиці формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників аграрної галузі економіки своєю значущістю виділяються *методи педагогічної роботи*. Методом у професійній педагогіці називають спосіб упорядкованої взаємозалежної діяльності викладача, майстра виробничого навчання і учнів ПТНЗ, що спрямована на досягнення педагогами заздалегідь поставлених цілей.

Класифікація методів загальної та професійної освіти сьогодні відображає природний багатосторонній процес здобуття наукових знань про них. До означеної проблеми зверталися багато вчених, зокрема Ю. Бабанський, С. Перовський, Є. Голант, М. Данилов, Б. Єсіпов, Н. Ничкало, М. Скаткін, І. Лернер, Л. Сушенцева, М. Махмутов, М. Верзилін), О. Алексюк, І. Зверев, Н. Кудикіна, В. Паламарчук і В. Паламарчук, С. Шаповаленко та ін.

Щодо використання методів з метою формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників аграрного сектору економіки, то на наш погляд, за основу доцільно взяти класифікацію методів, яка була запропонована Ю. Бабанським, оскільки вона заснована на методології цілісного підходу до діяльності, у нашому випадку – навчально-професійної. На цій основі виокремлюємо три основні групи традиційних методів: 1) методи організації та здійснення навчально-виробничої діяльності; 2) методи стимулювання і мотивації навчально-виробничої діяльності; 3) методи й самоконтролю за ефективністю навчально-виробничої діяльності. У свою чергу методи організації та здійснення навчально-виробничої діяльності поділяються: на словесні, наочні та практичні за джерелом передачі і сприйняття навчальної інформації; індуктивні та дедуктивні за логікою передачі і сприйняття інформації; репродуктивні та проблемно-пошукові за ступенем самостійності мислення; на навчальну роботу під керівництвом викладача та самостійну роботу учнів ПТНЗ за характером керування навчально-виробничою діяльністю викладачем або майстром виробничого навчання.

До інноваційних методів навчально-виробничої діяльності відносимо популярні нині метод портфолію, метод кейса, метод проектів та ін.

Оскільки нами теоретично доведено, що професійний інтерес майбутніх кваліфікованих робітників аграрного сектору економіки не можна відокремити від навчально-виробничої діяльності учнів ПТНЗ, то про рівень його сформованості в широкій практиці професійно-технічної освіти зазвичай свідчать результати *контролю* за навчально-виробничим процесом. За нормативними документами контроль поділяють на поточний, тематичний, проміжний і вихідний контроль навчальних досягнень учнів.

Поточний контроль здійснюється як поурочне опитування учнів, проведення контрольних і перевірних робіт, тематичне тестування тощо. Тематичний контроль застосовують для оцінювання навчальних досягнень учнів в результаті вивчення теми робочої навчальної програми. Проміжний контроль передбачає семестрові заліки, семестрову атестацію (іспити), річні

підсумкові заліки, річну атестацію (річні підсумкові іспити), проміжну кваліфікаційну атестацію (кваліфікаційний іспит), індивідуальні завдання учням. Вихідний контроль здійснюється як державна кваліфікаційна атестація, яка включає: кваліфікаційну пробну роботу, яка відповідає вимогам освітньо-кваліфікаційної характеристики випускника ПТНЗ відповідного кваліфікаційного рівня; державний кваліфікаційний іспит або захист дипломної роботи, проекту чи творчої роботи, що їх замінює.

Форми і періодичність проміжного та вихідного контролю визначаються робочими навчальними планами [3].

У підсумку висвітлення питання щодо форм та засобів контролю за реалізацією мети або досягненням конкретних цілей підготовки кваліфікованих робітників аграрного профілю в широкій педагогічній практиці зазначимо, що для виявлення рівня сформованості професійного інтересу майбутніх аграріїв в науковому дослідженні використовують спеціальний науковий інструментарій, характеристику яких подаємо окремо.

Висновки Отже, розроблена методика формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників аграрного виробництва розглядається нами як системно об'єднана сукупність взаємопов'язаних компонентів педагогічної діяльності викладачів та майстрів виробничого навчання професійно-технічного навчального закладу, до складу яких відносимо: принципи, об'єктивні закони та закономірності, що впливають на формування професійного інтересу майбутніх аграріїв; основна мета та конкретні цілі (навчальні, розвивальні, виховні), що спрямовані на досягнення поставленої мети; зміст професійно-технічної освіти як основний чинник формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю; засоби навчально-виробничого процесу, за допомогою яких реалізується зміст професійно-технічної освіти; форма організації навчально-виробничої діяльності як процесуальної основи формування професійного інтересу; методи, прийоми, педагогічні технології реалізації поставленої цілі;

форми та засоби контролю за реалізацією мети або досягненням конкретних цілей.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Подальші перспективи дослідження ми вбачаємо в розробці методичної системи формування професійного інтересу майбутніх кваліфікованих робітників в навчально-виробничому процесі професійно-технічних навчальних закладах аграрного профілю та конструювання її навчально-методичного забезпечення. Це сприятиме підвищенню якості професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного виробництва.

Список використаної літератури

1. Кудикіна, Н. В. Стандарт як відображення взаємозв'язку професійно-технічної освіти з соціально-економічною реальністю / Н. В. Кудикіна // Педагогічний процес: теорія і практика // Зб. Наук. Праць Вип.. 2. – К. : «ЕКМО», 2008. – С. 110 - 116.
2. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки [Електронний ресурс] / Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/images/files/news/12/05/4455.pdf>.
3. Про затвердження Положення про організацію навчально виробничого процесу у професійно-технічних навчальних закладах. Міністерство освіти і науки України. Наказ 30.05.2006 N 419. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 15 червня 2006 р. за N 711/12585.
4. Управління людськими ресурсами: (Понятійно-термінол. слов): Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл./ За ред.. Г. В. Фокіна, В. О. Антонюка, М. Ф. Головатого. – К. : МАУП, 2006. – 496 с.

Стаття надійшла до редакції 27.08.2014

Кудыкина Н. В., Романенко Л. В. Обоснование методики формирования профессионального интереса будущих квалифицированных рабочих аграрного производства

В статье обоснованно методик формирования профессионального интереса будущих квалифицированных рабочих аграрного производства как системно объединенная совокупность взаимосвязанных компонентов

деятельности преподавателей и мастеров производственного обучения профессионально-технического учебного заведения аграрного профиля.

Ключевые слова: методика формирования профессионального интереса будущих квалифицированных рабочих, компоненты педагогической деятельности преподавателей.

Kudykina N., Romanenko L. Study method of forming professional skilled workers for future agricultural production

In the article the method of creating a professional skilled workers for future agricultural production is shown as a system of interconnected components integrated set of teachers' educational activities and masters teaching vocational educational institution agricultural profile.

The contradiction between the high social needness in forming future skilled workers` professional interests of agricultural sector and the insufficiency of teaching personnel`s readiness to ensure it determines the importance of the article subject, which aims are to study techniques of professional skilled workers for future agricultural production.

Devising forming method of skilled workers` professional interests for future agricultural production system is considered as a set of interrelated components integrated teachers and masters teaching in vocational education institution, part of which include: principles, objective laws, regularities and general laws affecting the formation of future farmers` professional interest; main goal and specific aims (educational, developmental, educational) in achieving this goal; content of vocational education as a major factor in the formation of skilled workers` professional interests in agrarian structure; means of educational production process by which meaning is realized in vocational education; organization form of the production activity as procedural guidelines for the professional interest development; methods, techniques, educational technology as the ways of the aim realization; supervising forms and ways in aim realization or in achieving specific goals.

Future prospects for research are in the development of methodical system of skilled workers` professional interests for future agricultural in the manufacturing process of training and vocational education profile in the agricultural and construction of educational methods. This would improve the quality of future skilled workers` professional training of agricultural production.

Keywords: *methods of professional interest of future skilled workers, the components of teachers' pedagogical activity.*